

CÂTEVA NOTE ASUPRA POZIȚIEI PASIVULUI CU „A FI” ÎN RAPORT CU REFLEXIV-PASIVUL ÎN ROMÂNĂ VECHĂ

DENISA DELC

coala Doctoral a Facult ii de Litere, Universitatea din Bucure ti

1. Introducere

Articolul de fa trateaz construc ii pasive cu „a fi” i reflexiv-pasive în diacronie, având la dispozi ie un corpus restrâns de texte, alc tuit din scrieri netraduse, reprezentative pentru perioada secolelor al XVI-lea – al XVIII-lea, i anume: *Documente i însemn ri române ti din secolul al XVI-lea*, *Scrisori de negustori*, *Scrisori de boieri i Domni*, tip rite de Nicolae Iorga, Grigore Ureche, *Letopise ul râi Moldovei*, *Stolnicul Constantin Cantacuzino*, *Istoriia rii Rumâne ti*, *Istoriia rii Rumâne ti de când au desc lecat pravoslavnicii cre tini (Letopise ul Cantacuzinesc)*, *Cronicari munteni* 1.

2. Obiective

Punctul de plecare al acestei lucr ri îl constituie câteva note ale Rebec i Posner (1996) asupra pasivului românesc, în lucrarea *The Romance Languages*, potrivit c reia pasivul cu „a fi” este, în raport cu reflexiv-pasivul, o apari ie relativ recent în limba român , înregistrându-se cu prec dere în registrul literar-cult al limbii, sub influen a limbilor romanice de vest. Pornind de la corpusul ales, scopul lucr rii este s studieze în ce m sur aprecierile lingvistice se sprijin pe dovezi juste.

Lucrarea urm re te totodat modalit ile de realizare ale complementului de agent i subiectului pasiv, precum i pozi ia acestora în structurile pasive cu „a fi” i reflexiv-pasive.

3. Inventarul structurilor pasive cu „a fi” i reflexiv-pasive în româna veche

Având la baz articolul *Note asupra pasivului* (Pan Dindelegan 2003), care aduce contribu ii i observa ii semnificative la studiul construc iilor pasive din româna veche, în continuare, vor fi inventariate formele pasive cu „a fi” i reflexiv-pasive pe baza corpusului de român veche selectat, în scopul stabilirii frecven ei acestor structuri între secolele al XVI-lea – al XVIII-lea.

3.1. Inventarul structurilor pasive cu operator

Din corpusul parcurs, au fost identificate treizeci i apte de atest ri ale pasivului cu operator, dintre care zece construc ii dateaz din secolul al XVI-lea i douzeci i apte de forme, din secolul al XVII-lea.

În documentele netraduse (*Documente i însemn ri române ti din secolul al XVI-lea*, *Scrisori de negustori*, *Scrisori de boieri i Domni*) se înregistreaz unsprezece structuri pasive cu operator, datând din secolele al XVI-lea – al XVII-lea.

- (1) a. *acei mun i sîntu da i sfinteei m n stiri de cîndu se-au desc lecat ara Mulduoei* (DÎR, LXXXII*, Mold., j. Suceava, 1592)
 b. *r spunsurile instruc iei care este dat prin Miche Chelemen, de la seninatul Craiului Ardealului, p rintele nostru, c tre noi, fiul M riei Sale* (SBD, LXI, 275, 1656)

Douzeci de construcții pasive cu operator au fost identificate în *Letopise ul râi Moldovei*, la Grigore Ureche.

- (2) a. *au sfin it m n stirea Putna carea era zidit de dînsul* (Ur. Let., 34/15)
 b. *letopise ul moldovenescu m car c ieste scris pre scurt* (Ur. Let., 99/10)
 c. *Albert craiul le escu fiindu ales de ar craiu pre urma lui* (Ur. Let., 49/11)

Din exemplele extrase se poate observa că pasivul cu „a fi” admite forme la moduri și timpuri verbale diferite: indicativ prezent (*este dat , sînt f cute, ieste scris*), indicativ perfect simplu (*fur turcii birui i*) și conjunctiv prezent (*s fie bl stemat*) sau forme verbale nepersonale (*fiind ales*).

Exemplele inventariate arată că româna veche marchează, în majoritatea situațiilor, acordul participiului cu subiectul pasiv.

Din punct de vedere structural, construcțiile pasive cu „a fi” se individualizează prin autonomie sintactică și caracterul analizabil al componentelor. În cadrul construcției pasive, operatorul este purtătorul informației verbale de mod și timp, încorporând morfemele de predicativitate. Participiul, în schimb, se comportă asemenea unui adjectiv variabil, preluând informația de gen și număr de la nominalul subiect cu care se acordă.

Structurile pasive cu operator marchează posibilitatea de disociere a componentelor: *tot ace ti megia carei sîntu mai sus scri* (DÎR, IV, 97, .R., j. Vîlcea, 1573), *ace ti oameni ce-s sus scri* (DÎR, XV, 108, .R., j. Vîlcea, 1597), *c r ile acestor ocine ce-s mai sus zise la svînta m n stire* (DÎR, XXX, 125, j. Mehedinți sau j. Gorj, 1599). Această particularitate a construcției pasive cu operator, constând în disocierea prin introducerea unor elemente străine de grup, întărește și mai mult capacitatea componentelor structurii pasive de a dobândi autonomie morfosintactică.

Prezența formelor pasive cu operator, în texte netraduse din secolul al XVI-lea, constituie un argument solid care întărește și mai mult ideea că această structură nu este tardivă și nu s-a introdus pe cale livresc, după modelul limbilor de vest.

Din corpusul parcurs, până la momentul de față, pentru secolul al XVIII-lea, se înregistrează o sut patruzeci de construcții pasive cu operator.

- (3) a. *cetatea Severinul, dincoace mai sus oarece i, care era f cut de Sever-împ rat, mult încoace mai pe urm decît Traian* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 15/1)
 b. *fur turcii birui i de lé i* (Let. C., 191/17)

În ceea ce privește poziția componentelor construcțiilor pasive cu „a fi”, în special în secolul al XVIII-lea, se remarcă plasarea participiului înaintea operatorului: *iar de gre esc, ca ni te oameni gre esc i noi gre im to i ca dîn ii, dentru lut zidi i fiind to i* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 11/12); *pentru care înc i cît fac, mul emit trebuie s le d m, c înc nu de tot din tablele lumii uita i sîntem, ci oarecine, de céle ce oarecînd au fost i într-aceast ar , nu tace, ci spune i scrie* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 8/16); *toate împrejurile lor luate i biruite de romani era* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 13/1).

3.2. Inventarul structurilor reflexiv-pasive

În cazul reflexiv-pasivului, pe baza corpusului ales, am înregistrat patruzeci și două de forme în documentele netraduse din secolele al XVI-lea – al XVII-lea (*Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea, Scrisori de negustori, Scrisori de boieri și Domni*) și douăzeci de construcții în *Letopisea Țării Moldovei*, la Grigore Ureche.

- (4) a. *să se știe cum amu fostu eu Crăciun de Negreni moțean, descălecători pomîntului, cu Dan și cu Ion și cu Balot ...* (DÎR, II*, 96, .R., j. Gorj, 1563 – 1564)
b. *daca s'au spus că-s din idicul domnii tale, noi i-am lăsat, numai să se înpace cu acei omini* (SN, XL, 72, 1638 – 43)
c. *la iubit fratele nostru Gheorghie ce au fost Hatman să se dea cu cinste întru mâinile dumisale* (SBD, LIX, 274, 1654)
- (5) a. *și lucruri câte s-au făcut în țară, nu le arată toate* (Ur. Let., 25/19)
b. *iar cu adevărat nu se știe, nici-l arată al cui fecior ieste* (Ur. Let., 108/6)

Din exemplele selectate, au fost identificate treizeci și trei de apariții ale reflexiv-pasivului *se știe*, cu variantele *să se știe*, *să se știi*, *să se știi*.

Corpusul ales de texte netraduse, din secolele al XVI-lea – al XVII-lea, relevă o prezență mult mai însemnată a construcțiilor reflexiv-pasive, spre deosebire de structurile pasive cu operator.

În secolele al XVI-lea – al XVII-lea, reflexivul cu valoare pasivă este mult mai des întâlnit decât pasivul cu operator. Perifraza *a fi + participiu* este folosită mult mai rar, din cauza sensului ei terminativ dat de participiu. Pasivul cu operatorul *a fi* exprimă mai mult rezultatul acțiunii decât faptul că subiectul gramatical suferă acțiunea făcută de agent (Frâncu 2009: 91).

În ceea ce privește perioada secolului al XVIII-lea, din corpusul analizat se poate observa o frecvență mult mai semnificativă a structurilor reflexiv-pasive, decât în secolele precedente. Astfel, în *Istoriia Țării Românești și Letopisea Cantacuzinesc* se înregistrează o sută și optzeci și trei de construcții reflexiv-pasive:

- (6) a. *a a a făcut cum s-au zis, pentru că sărăcimea neamului omenesc pomenire de mari și de puternice faptele lui* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 14/1)
b. *domnii și cu saraschériul au fost mai sus, cu temeiul oțtii, de pazea în preajmă pînă s-au zidit cetățile* (Let. C., 198/13)

Reflexiv-pasivul se deosebește de forma verbului la activ prin prezența cliticului reflexiv *se*, care funcționează ca marcă de diateză. Reflexiv-pasivul are o paradigmă incompletă, înregistrând forme doar la persoana a treia și a așea.

În corpusul analizat de texte netraduse, nu am înregistrat forme de reflexiv-pasiv la persoanele întâi, a doua, a patra și a cincea.

Foarte multe din aceste construcții reflexiv-pasive înregistrate sunt impersonale, cu agent neexprimat și nedeterminat. Natura predominant impersonală a reflexiv-pasivului și preferința de utilizare a acestei construcții în condițiile neexprimării agentului sunt determinate de specializarea structurii reflexiv-pasive pentru persoanele a treia și a așea (Pan Dindelegan 2003: 133).

Pe baza corpusului analizat, au fost identificate și construcții incidente cu reflexiv-pasiv: *cumu ve i afla, tot s se scrie, s li se fac dires; i i-o au datu jupan Nan aceale f lci sfintei m n stiri la sti Ioan Zlataustu de la Ocna cea mare ca s -i fie pomean i lu(i) i feciorilor lui, a a s se tie; am scris eu, Ghiorghe logof tul cu mîna mea aceast scrisoare, s se tie* (DÎR, XV, 108, .R., j. Vâlcea, 1597).

Aceste construcții izolate care nu au legătură sintactică cu restul enunțului, exprimă o constatare, o indicație, o comunicare de sine stătătoare, care se află pe alt plan sintactic decât restul frazei. Verbul unei propoziții incidente este de obicei un verb dicendi: *a spune, a zice, a r spunde, a declara* sau un verb de opinie, de tipul *a crede, a gândi, a presupune*.

Limba veche se individualizează prin construcții speciale de reflexiv-pasiv, de tipul: ***plinitu-s-au biruin ele romane de robi varvari i l cuitori din goti*** (Stolnicul Cantacuzino, I R, 63/19); ***f cutu-s-au acel r zboiu pre apa Ialomii*** (Let. C., 81/6). Aceste structuri se deosebesc prin dislocarea perifrizei *a fi* și participiu de către reflexivul *se* (Todi 2001: 50).

4. Exprimarea subiectului pasiv

Pasivizarea produce schimbări la nivel sintactic, și anume, nominalul complement direct devine subiectul pasiv. Totodată, pasivizarea presupune intransitivitatea verbului și, implicit, pierderea capacității acestuia de a-și atașa un complement direct.

Subiect pasiv poate fi orice nominal cu trăsătură semantică [+/- Animat] ori o propoziție conjuncțională sau relativă.

În urma analizei efectuate pe corpus, subiectul pasiv se exprimă cu precizie în structurile pasive cu „a fi”. Exemplele selectate de structuri pasive cu operator, din documentele și textele netraduse arată că subiectul pasiv se exprimă printr-un nominal, substantiv propriu:

- (7) a. *într-acel r zboiu fur nit **Stroe Buzescul** la mîna stîng* (Let. C., 116/7)
 b. *cînd fu la noiembrie 15 dni, fu chemat **Matei-vod** de Abaza-pa a la Ru i* (Let. C., 146/18)

printr-un substantiv comun care poate fi însoțit de determinanți, modificatori adjectivali sau cuantificatori nedefiniți:

- (8) a. *fur birui i **ungurii i munténii** de t tari* (Let. C., 170/5)
 b. *acei **mun i sîntu da i sfintei m n stiri de cîndu se-au desc lecat** ara Mulduoei* (DÎR, LXXXII*, Mold., j. Suceava, 1592)
 c. *ace **ti 2 oameni** fiind ale i de r i i pizma i neamului rumânesc* (Let. C., 181/30)
 d. *multe **trupuri** fur t iate de oastea lui* (Let. C., 136/32)
 e. *iar o **parte mare de acea monarhie** supt jugul turcului supus iaste i céialalt parte înc a a ajunge primejduia te* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 55/28)
 f. *plinitu-s-au **biruin ele romane** de robi varvari i l cuitori din goti* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 63/19)

sau printr-un substitut (pronume demonstrative, pronume nehotărâte sau pronume negative):

- (9) a. *ace **tea** era l sa i de Gligorie-vod ispravnici, s p zeasc scaunul domniei* (Let. C., 176/10)
 b. *acel létopise m rturisé te, c nu iaste zis **aceasta** de Uréche vornicul* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 45/34)

- c. *al îi fur t ia i, al îi goni i i r sipi i* (Let. C., 125/21)
- d. *la istoriia lui Matei-vod toate sînt scrise* (Let. C., 180/24)
- e. *mul i s îngroziia de dîn îi* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 64/19)
- f. *nimica de dînsul nu s tie* (Ur. Let., 88/34).

Subiectul pasiv se exprim i prin pronume relative: *cine, ce, care, cî i*:

- (10) a. *cine s va ispiti preste scriptur me într-altu (chi)p, s fie bl stemat* (DÎR, LV, 151, .R., j. Vîlcea, 1600 – 1602)
- b. *i cî i era blestema i, pre to i îi iert i-i dezleg* (Let. C., 87/24)
- c. *au mazilit pre sultan Mehmet i ridicar pre un frate al lui, ce au fost închis, anume sultan Suliiman, ca s fie el împ rat turcilor* (Let. C., 203/10)

O particularitate a limbii române vechi const în exprimarea subiectului pasiv prin pronume nehot râte cu forme arhaice:

- (11) a. *iar de va fi i fost cineva i scris i va fi l sat, ca i noi ce ti de pre urm , de acélea ce au fost s tim, iat nicicum nu s afl toate* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 7/31)

Subiectul pasiv se exprim în antepunere:

- (12) a. *David fu r dicat împ rat* (Let. C., 94/19)
- b. *Hroiôt fiindu prins viu de tefan vod* (Ur. Let., 48/14)
- c. *boiarîi fiind împresura i de mul imea grecilor i oc rî i de truf iia lor* (Let. C., 138/16)

sau în postpunere:

- (13) a. *s întîmpinar unii cu al îi la Suceav , i fu biruit tefan-vod* (Let. C., 121/15)
- b. *fur birui i ungurii i munténii de t tari* (Let. C., 170/5)
- c. *domnii i cu saraschériul au fost mai sus, cu temeiu o tii, de p zea în preajm pîn' s-au zidit cet ile* (Let. C., 198/14)
- d. *cu cinste s se dè aceast carte a nostr întru cinstit m na dumisale giup nul Andriia bir ul* (SN, XL, 73, 1638 – 43)
- e. *într-acea cursoare de ai, p n cînd iar s-au mai descoperit numele acestor l cuitori de aici* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 27/27)

Atunci când subiectul pasiv se exprim prin pronume relative, pozi ia sa este obligatoriu antepus : *în elegînd i v zînd Macrin-voievodul i otcîrmuitorii Panonii, Dalma ii, Trachii i al Machidoniii, carele era pus de împ ratul romanilor* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 71/35); *s mearg patriiarhul împreun cu arhierii i cu egumenii cei mari cu to ii i cu tot clirosul, s tîrnoseasc bisérica, carea fu mai sus zis* (Let. C., 105/25); *mul i boiari carii nu sînt scri i aici* (Let. C., 111/32); *de altele multe ce într-însa s va fi aflat, carele s scrie pe am nuntul toate i cu deadinsul, precum de alte ri fac i scriu pe larg toate* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 4/32).

Totodat , s-au înregistrat situa ii când subiectul pasiv separ perifraza *a fi + participiu*, situându-se între cele dou componente ale construc iei pasive:

- (14) a. *fu moldovénii birui i de o tile lui Costendin-vod* (Let. C., 169/32)
 b. *fur turcii birui i de lé i* (Let. C., 191/17)
 c. *fiind ei îngropa i într-un an supt cetate* (Let. C., 152/27)

5. Exprimarea complementului de agent în construcțiile pasive

În urma analizei efectuate pe corpusul alcătuit din documente și scrieri netraduse din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea, se poate observa faptul că agentul este exprimat mai frecvent în structurile pasive cu operator decât în cele reflexiv-pasive. Dacă verbul este la reflexiv-pasiv, complementul de agent se lexicalizează mult mai rar (Frâncu 2009: 77).

Complementul de agent se actualizează atunci când se construiește cu verbe la forme nepersonale sau în construcții pasive fără operator: *fiind cump rat această sfânt psaltire i dat pomean besearecii den G la i de un vornic, anume Radu* (DÎR, LIX*, 153, Mold., *Gala i, 1570 – 1571).

Cea dintâi apariție a complementului de agent este atestată, în româna veche, la 1593.

- (15) a. *adu aminte câte beseareci sînt f cute de mo i(i) vo tri i de fra i i de domiata* (DÎR, XCIII, 185, 1593)

Structurile pasive admit suprimarea complementului de agent. Atunci când nu este lexicalizat, informația furnizată de complementul de agent este recuperată din contextul lingvistic.

Complementul de agent este exprimat printr-un Grup Prepozițional format din prepoziția simplă *de* sau prepoziția compusă *de c tre* și un nominal (nume propriu sau comun) sau un substitut al acestuia.

Din exemplele inventariate, se poate constata că agentul se exprimă în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea prin nume proprii sau comune în cazul Acuzativ sau printr-un substitut, pronume personale, pronume de politețe sau pronume negativ:

- (16) a. *nu iaste zis aceasta de Urêche vornicul* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 45/34)
 b. *care létopise, zic, c iaste f cut de un Urêche vornicul* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 45/28)
 c. *câte beseareci sînt f cute de mo i(i) vo tri i de fra i i de domiata* (DÎR, XCIII, 185, 1593)
 d. *to i s îngroziia de ei* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 71/7)
 e. *mul i s îngroziia de dîn ii* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 64/20)
 f. *ve i fugi nefiind goni i de nimenea* (Let. C., 83/32)

Complementul de agent este cerut de conectorul *de/de c tre*, cu varianta *de c tr*, întâlnit în româna veche.

Prepoziția compusă *de c tre* se folosește în special când complementul de agent este nume de persoană, de instituție, de țară (GLR 1963: 169). Aceeași idee o reia Guriianu (2005: 156).

Atunci când agentul este marcat prin prepoziția *de*, se pot produce ambiguități sintactice generate de coocurența complementului de agent cu un alt complement cerut de regimul verbal, marcat prin aceeași prepoziție.

Spre deosebire de prepoziția *de*, conectorul prepozițional *de c tre* marchează foarte clar complementul de agent, eliminând orice posibilitate de ambiguitate sintactică cu un alt complement marcat prepozițional (Frâncu 2009: 78).

În latina clasic , complementul de agent al unui verb pasiv era construit cu prepoziția *a* sau *ab*. Limba română a moștenit prepoziția *de* pentru exprimarea complementului de agent din latina târzie, unde prepoziția *ab* era înlocuită cu *de* (Drago 1995: 40).

În secolul al XVI-lea, complementul de agent în Acuzativ se construiește, în mod obișnuit, cu prepoziția simplă *de*. Construcțiile extrase din textele netraduse relevă faptul că, singura modalitate de exprimare a agentului, în secolul al XVI-lea, este cea cu prepoziția *de*. Tot din această perioadă datează o construcție pasivă cu mai multe complemente de agent coordonate copulativ: *sînt făcute de moșii voștri și de frații și de domniata* (DÎR, XCIII, 185, 1593).

Pe baza corpusului, dintre construcțiile pasive cu agent exprimat prin prepoziția simplă *de* predomină cele cu operatorul *a fi*. Din analiza efectuată, complementul de agent exprimat prin prepoziția *de* este mult mai des întâlnit în structurile pasive cu *a fi* decât în cele reflexiv-pasive (70:8). Pe baza corpusului ales, am remarcat o frecvență semnificativă a complementului de agent introdus prin prepoziția *de*, în secolul al XVIII-lea:

- (17) a. *cetatea Severinul, dincoace mai sus oarece i, care era făcută de Sever-împărat, mult încoace mai pe urmă decât Traian* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 15/1)
b. *Dachia carea au fost luată și cuprinsă de romani* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 31/22)
c. *acel lătopise mărțurisite, că nu iaste zisă aceasta de Urêche vornicul* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 45/28)

Textele analizate până la acest moment atestă doar două apariții ale complementului de agent construit cu prepoziția compusă arhaizantă *de cîtr*, începând cu secolul al XVII-lea:

- (18) a. *alt bine nu se va izvorâ, ce numai ură de cîtr slugi* (SBD, LXI, 278, 1656)
b. *mai bine iaste și mai cu socoteală se zice, că de cîtr răsrită hotărâte cu Niprul..., adecă te despre Voia și despre Crîm* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 22/16)

Începând cu secolul al XVII-lea, altă prepoziție sinonimă cu *de* și *de cître*, care introduce un complement de agent, este *de la*. Apariția agentului cu prepoziția *de la* se explică prin sincretismul dintre complementul de agent, cel instrumental și cel de loc în originalul slavon (Frâncu 2009: 178).

- (19) a. *de la împărați au fost dat domniia Radului-vod și Alexandru-voievod, ca să fie domn în țara* (Let. C., 144/15)
b. *beția și curvia cu totul sînt lăpede și sînt dăzrădăcină de la voi* (Let. C., 84/3)
c. *și s-au mazălit de la turci și s-au dus la Arigrad; acestea de la Dumnezeu sînt tocmită* (Ur. Let., 101/18)

În genere, complementul de agent selectează prepoziția postverbală. Cu toate acestea, s-au înregistrat și situații când, pentru a scoate în evidență agentul, în construcțiile pasive cu operator obișnuit se aducerea sa în antepoziție, ca în exemplele:

- (20) a. *mai bine iaste și mai cu socoteală se zice, că de cîtr răsrită hotărâte cu Niprul..., adecă te despre Voia și despre Crîm* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 22/16)
b. *fugind de Neagoe-vod ca de leu, dede în Dunăre și se pîdește corcodel, iar de arpe fu apucat și trimis la Neagoe-vod* (Let. C., 94/36)

c. *nimica de dînsul nu sîtie* (Ur. Let., 88/34)

„Antepunerea lui se explică prin tendința de reliefare, de evidențiere a agentului acțiunii sau de plasare a verbului regent la sfârșitul structurii după model latin” (Frâncu, 2009: 357).

Uneori, complementul de agent separă perifraza *a fi + participiu*, situându-se între cele două componente ale construcției pasive:

- (21) a. *sfînta mînă stire Mărginării, hramul ei mării arhistratizi Mihail și Gavriil, care iaste de dîn și făcut* (Let. C., 201/23)
b. *toate împrejurile lor luate și biruite de romani era* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 13/1)
c. *cu cinste l-au îngropat în mîna stirea sa, Slatina, ce ieste de dînsul zidit* (Ur. Let., 107/21)

De asemenea, există și situația în care între complementul de agent și prepoziția este inserat un modificator adjectival, uneori amplu, al agentului (Frâncu 2009: 80–81):

- (22) a. *vlahii, adec te rumâni, cum sînt rîmăi ele romanilor celor ce i-au adus aici Ulpie Traian, și cum cîndintr-aceia sîtrag și pînă astăzi, adevărat și dovedit iaste de toți mai adevărații și de crezut istorici* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 41/8)
b. *tînda bisericii de la Cotrăceni, care iaste făcut de cînsti și pînă ei* (Let. C., 204/22)
c. *nepăzind încă nici cîte drept și i faceri de bine, care mai denainte vreme de maimării lor și de bunii de evlavie-și și de milostivii împărași puse în legi era și neclătit și pînă zîia* (Stolnicul Cantacuzino, I R, 59/11)

6. Concluzii

Apariția, în documente originale din secolul al XVI-lea, a structurilor pasive cu „a fi” constituie o dovadă clară a vechimii acestor construcții în româna veche.

Limba veche se distinge prin concurența structurilor pasive cu auxiliar și reflexiv-pasive. După cum se poate observa din analiza efectuată pe un corpus minimal de texte, pasivul cu „a fi” circulă curent în limba veche. Circulația în paralel a celor două forme de pasiv infirmă ideea că pasivul cu auxiliar este o apariție tardivă în limba română.

În ceea ce privește modalitățile de redare ale complementului de agent în româna veche, din corpusul analizat s-a înregistrat un număr preponderent de complemente de agent construite cu prepoziția *de*, față de cele exprimate prin *de cître* (78:2).

SIGLE ȘI SURSE

DÎR – *Documente însemnate românești din secolul al XVI-lea*, 1979, text stabilit și indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniș, Alexandru Mare și Alexandra Roman-Moraru, introducere de Alexandru Mare, București, Editura Academiei Române.

SN – *Scrisori de negustori*, 1925, tipărite de Nicolae Iorga, București, Vălenii-de-Munte.

SBD – *Scrisori de boieri și Domni*, 1925, tipărite de Nicolae Iorga, ediția a 2-a, București, Vălenii-de-Munte, Aez mîntul tipografic „Datina Românească”.

I R – Stolnicul Constantin Cantacuzino, *Istoriia țării Rumânești*, Cronicari munteni, 1, (1984), ediție îngrijită de Mihail Gregorian, prefață și tabel cronologic de Dan Horia Mazilu, Editura Minerva.

Let. C. – *Istoriia rii Rumâne ti de când au desc lecat pravoslavnicii cre tini (Letopose ul Cantacuzinesc)*, Cronicari munteni, 1, 1984, edi ie îngrijit de Mihail Gregorian, prefa i tabel cronologic de Dan Horia Mazilu, Bucure ti, Editura Minerva.

Ur. Let. – *Letopise ul rîi Moldovei*, Grigore Ureche, 1955, edi ie îngrijit , studiu introductiv, indice i glosar de P. P. Panaitescu, Bucure ti, Editura de Stat pentru Literatur i Art .

LUCR RI DE REFERIN

Avram, Mioara, 1997, *Gramatica pentru to i*, Bucure ti, Humanitas.

Avram, Mioara (coord.), 2007, *Sintaxa limbii române în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, Bucure ti, Editura Academiei Române.

Brâncu , Grigore, 1976, *Limba român contemporan . Morfologia verbului*, Bucure ti, Tipografia Universit ii din Bucure ti.

Brâncu , Grigore, 1994, *Limba român* , Bucure ti, Coresi.

Dimitriu, Corneliu, 1982, *Gramatica limbii române explicat I –II*, Ia i, Junimea.

Drago , Elena, 1995, *Elemente de sintax istoric româneasc* , Bucure ti, Editura Didactic i Pedagogic , R.A.

DSL 2001 – Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina C l ra u, Liliana Ionescu-Rux ndoiu, Mihaela Manca , Gabriela Pan Dindelegan, *Dic ionar de tiin e ale limbii*, edi ia a 2-a, Bucure ti, Nemira.

ELR 2001 – Marius Sala (coord.), *Enciclopedia limbii române*, Bucure ti, Editura Univers Enciclopedic.

Frâncu, Constantin, 2009, *Gramatica limbii române vechi (1521–1780)*, Ia i, Editura Demiurg

GALR 2005 – Valeria Gu u Romalo (coord.), *Gramatica limbii române I-II*, Bucure ti, Editura Academiei Române.

GLR 1963 – Al. Graur (coord.), *Gramatica limbii române I-II*, Bucure ti, Editura Academiei Române.

Guruianu, V., 2005, *Sintaxa textelor române te originale din secolul al XVI-lea. Sintaxa propozi iei*, Bucure ti, Editura Universit ii din Bucure ti.

Pan Dindelegan, Gabriela 1999, *Sintaxa grupului verbal*, edi ia a II-a, Bra ov, Editura Aula

Pan Dindelegan, Gabriela, 2003, *Elemente de gramatic . Dificult i, controverse, noi interpret ri*, Bucure ti, Humanitas Educa ional.

Posner, Rebecca, 1996, *The Romance Languages*, Cambridge, Cambridge University Press.

Todi, Aida, 2001, *Elemente de sintax româneasc veche*, Pite ti, Editura Paralela 45.

Some Notes on the Position of the Passive with “to be” in Relation to the Reflexive-Passive in Old Romanian Language

This article discusses the position of passive constructions with “to be” in relation to the reflexive-passive, diachronically, on a limited corpus consisting of translated writings from the XVI – XVIII centuries.

The purpose of the paper is to study the usage frequency of passive structures with "to be" in Old Romanian.

Hence, the article analyses the ways of expression and marking of the passive subject and complement of agent, as well as their position in passive structures with „to be” and reflexive-passive.